

УДК

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.3.9>**Манойло Наталія Григорівна**

кандидат філософських наук,

докторант

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

вул. Пирогова, 9, Київ, Україна

orcid.org/0000-0002-6369-7437

НОТАРІАТ ЯК СТРУКТУРНИЙ ФЕНОМЕН СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ, СВІТОГЛЯДНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС

У статті розглядається нотаріат як важливий специфічний орган, що виконує важливу функцію в практиці державного управління, спрямованого на утвердження демократично-правових відносин між різними суб'єктами життєдіяльності суспільства. Держава є найвищою формою політичної організації суспільства, проте не завжди форми правління в ній відповідають очікуванням людей щодо методів управління. Для цього потрібні певні органи, які б сприяли утвердженню правових норм в їх справедливому, настільки можливо, її функціонуванню. Понад тисячолітній період існування українського народу в умовах чужих за його ментальними характеристиками держав породило негативне ставлення до держави, що суттєвим чином гальмує розбудову й функціонування необхідних для цього інституцій. Зарадити таким негативним настроям допоможе знання й використання досвіду державного будівництва, який досить розлого і всебічно представлений у філософських вченнях видатних мислителів. У статті наводяться міркування Платона, Аристотеля, Гегеля щодо сутності держави, форм правління, методів і способів формування розуміння громадянами необхідності існування держави та власної ролі в укріпленні інститутів управління. В якості таких розглянутих пропозицій О. Конта, виражені ним у відомій парадигмі «знати, щоб передбачити, передбачити, щоб уникнути», зміст якої розкритий досить детально і може бути використаний в тому числі органами нотаріату, оскільки професійний фаховий рівень нотаріусів дозволяє бути одним із головних допоміжних правових структур суспільства. Нотаріуси, маючи щоденне спілкування з юридичними особами, володіють знаннями про рівень їх правосвідомості, тому здатні допомогти державним органам у прийнятті таких законів, які б дозволяли уникати будь-яких непорозумінь і негативних проявів відносно держави.

Ключові слова: держава, нотаріат, нотаріус, управління, система управління, право, правосвідомість.

Постановка проблеми. Проблема з науково-філософської точки зору означає знання про незнання. Постійні соціологічні опитування свідчать про вкрай низький рівень обізнаності значної частини українських громадян щодо сутності держави, права, своїх громадянських обов'язків і т. ін. Знаючи це, постає проблема, суть якої в тому, яким чином формувати правосвідомість не на рівні буденного розуміння сутності права як критерія справедливості, а на рівні, який би не просто звично брався «до відома», а не до виконання. Іншого способу, як використовувати всіх носіїв таких знань, якими є професійно підготовлені фахівці юридичного профілю, в якості активних суб'єктів просвітницької діяльності не існує. Цивілізовані країни пройшли необхідні для цього етапи Відродження, Гуманізму, Реформації та Просвітництва, наслідком чого стало формування республіканських форм державності. Просте надання людині статусу громадянина, як і проголошення республіки, не означає, що вони свідомі того, що є державотворцями.

Методологічною основою, зважаючи на сказане, даної статті є використання напрацювань у справі державотворення, здійснених видатними представниками політичної філософії та філософії права.

Мета статті – обґрунтувати провідну роль нотаріату й нотаріуса в процесі формування держави і громадянського суспільства як її опори й активного суб'єкта державотворчості.

Виклад основного матеріалу. Суспільство – це певні взаємовідносини між людьми, засобами яких вони реалізують свої потреби та інтереси. Оскільки засоби, які вони обирають для їх задоволення, не завжди є такими, що сприймаються всіма, досить часто між ними виникають суперечки й конфлікти, які можуть закінчуватися вбивствами, а між різними народами – війнами. Тому виникає держава як політико-правовий інститут управління всією сукупністю відносин, які визначають сумісну життєдіяльність людей в суспільстві. Що не означає, нібито держава в будь-якій формі організації управлінської діяльності відповідає очікуванням людей. Із чого не випливає, що вона має відмерти, як це пропагувалось радянською ідеологією. Вона має набути правового характеру, який би врегулював відносини між людьми такими нормами, які б достатньою мірою задовольняли всіх її громадян. Адже без держави неодмінно буде діяти природний закон, згідно якого в боротьбі за виживання перемагають більш фізично й розумово спритні. Між тим головне завдання держави – зберегти життя і здоров'я всіх її громадян утвердженням стабільно зростаючого економічного, політичного, соціокультурного розвитку суспільства.

Ефективне й прискорене утвердження української держави якраз і потрібне для того, щоб її існування отримало історичну перспективу. Адже тисячолітнє перебування українського народу в складі інших держав породило в свідомості значної його частини скептичне ставлення до інституту держави загалом. Як і згубну думку про те, що це народ бездержавний. Саме на цю його частину впливають сучасні засоби інформаційної дезінформації недружніх до нас держав. Для протидії таким настроям потрібно використовувати державотворчий досвід інших народів. Як і вкрай важливі поради видатних мислителів відносно утвердження в суспільстві державницького умонастрою, наявність якого вже буде стовідсотковою і відпаде потреба в щорічних, з нашої точки зору шкідливих і небезпечних, зважаючи на недружнє оточення, опитуваннях населення відносно того, чи підтримує воно існування власної держави...

Обґрунтовуючи нотаріальну спільноту в якості носіїв високого рівня правосвідомості та необхідність надання їм належного впливу на формування свідомості пересічного люду, ми повинні враховувати застереження Платона й Аристотеля щодо негативних проявів демократії, яку вони не відносили до правильних форм правління. Такою у Платона є тимократія або тимархія – влада найкращих, наділених філософським розумом і, відповідно, розумною волею. Але форми правління змінюються циклічно, тому на зміну тимократії приходять олігархія, демократія і тиранія. Демократія – це влада більшості над меншістю, бідних над багатими. Оскільки філософський розум не властивий переважній більшості людей, а розумна воля найкращих не здатна тривалий час протистояти майновому і фінансовому багатству, і вони стають олігархами, «через схильність дивитися один на одного і наслідувати таким же, як всі вони, робиться і простий народ. А звідси, продовжуючи вправлятися у любові до здириництва, громадяни, чим вище ставлять гроші, тим нижче – добродетель» [7, с. 397].

Головне в демократії, на його думку, не те, що нібито державою управляє народна більшість, а те, що в суспільній свідомості починають панувати античесноти. У свідомість більшості «урочисто, з великим хором вводять нахабство, свавілля, розпусту і безсоромність, і все це у них уквітчано, все це вихваляють вони і називають прекрасними іменами: нахабство – освіченістю, свавілля – свободою, розпусту – пишністю й розкішшю, безсоромність – мужністю» [7, с. 399]. Тому цілком логічно демократія з себе самої народжує тирана і, відповідно, тиранічну форму правління, оскільки «надмірна свобода цілком природно має перевести як окрему людину, так і поліс ні до чого іншого, як до рабства» [7, с. 400-401].

Такому ходу розвитку та існування полісу Платон протиставляє ідеальну державу. Інакше кажучи – можливу з позицій логічних і об'єктивних міркувань розуму. Він зазначає: «Мудрим є поліс, якщо він благочестивий. Але благочестивість, вочевидь, є деяке знання, тому що все ж таки не невіглаством, а знанням добре радять» [7, с. 401]. Цим визначається запропонована ним соціальна структура ідеальної держави. Її правлячу верхівку складають люди, які володіють мудрістю як у філософському, так і прикладному значеннях. Вони мають мужність зберігати «думку про закон відносно небезпек, отриману з вихованням, що являють собою ці небезпеки

і які вони» [7, с. 402]. Головна небезпека, відзначав Сократ, ведучи діалоги з молодими невігласами, проголошувати вірні думки, які, будучи отримані без освіти, є звірячими й рабськими. Звірячими тому, що без освіти й виховання відсутні аргументи, які б переконували в правильності думок; рабськими тому, що сприйняті на віру, а не внаслідок глибоких роздумів.

Аристотель розрізняв правильні й неправильні форми державного устрою. При цьому «верховна влада повинна бути в руках або однієї людини, або небагатьох, або більшості. І коли одна людина, небагато, чи більшість правлять, керуючись суспільною користю, природно, що такі форми державного устрою суть форми правильні, а ті форми, при яких беруться до уваги особисті інтереси або однієї особи, або небагатьох, або більшості, суть відхилення від правильних. ...», Відхилення від зазначених устроїв такі: від царської влади – тиранія, від аристократії – олігархія, від політії – демократія. Тиранія – монархічна влада, що переслідує користь одного правителя; олігархія опікує вигоди заможних громадян; демократія – вигоди незаможних; загальної ж користі жодна з них не переслідує» [2, с. 472].

Вчитель вважав, що держава відповідає своєму призначенню доти, доки адекватним її сутності залишається наявний у ній політичний устрій, з яким громадяни ідентифікують свою свідомість і спосіб життя. Вони поміж собою повинні бути подібними за розумінням її сутності, інакше вона буде слабкою й нездатною створити такого рівня життя, який би сприймався ними як найвище благо. А вона якраз і створюється загального блага.

Нескладно впевнитись у тому, що значною мірою подібні процеси супроводжують ще досить коротку історію української державності. Що якоюсь мірою об'єктивно, оскільки знання історії небагатьма не робить можливим використати їх для подолання інерції масової свідомості з властивими їй уявленнями та смислами, на що ми звернули увагу в попередньому підрозділі. Люди бажають справедливості, але далеко не завжди свою життєву позицію визначають нею в тому її розумінні, яке властиве філософському рівню її розуміння. Справедливість, згідно вчення Аристотеля, це надбання душі, але не розумної її частини, а поза-розумної. До першої входять «розумність, проникливість, мудрість, здатність до навчання, пам'ять»; до другої «те, що називають чеснотами: розсудливість, справедливість, мужність та інші риси характеру (ethos), які викликають схвалення. Справді, за них нас схвалюють, тоді як за властивості, що входять до розумної частини душі, ніхто нікого не дякує: людині ніколи не висловлюють схвалення за те, що в неї є розум, розумність або інша подібна ознака. Але й поза-розумну частину душі схвалюють, звичайно, тільки коли вона узгоджується з розумною частиною душі і служить їй» [1, с. 305].

Ми на цьому наголошуємо, оскільки попередній державний устрій виходив із того, що народні маси є рушійною силою історії, на тлі яких інтелігенція – це лайно. Інерція такого розуміння цілком відповідала настроям фактично безправної більшості. Іншого розуміння вона й не могла мати, оскільки філософія була жорстко підпорядкована класовому й партійному принципам, виконуючи не функцію свободомислення, а функцію ідеологічного обґрунтування монополю правлячої партії. Яка, звичайно, стверджувала, що дбає про загально-народне благо. Це проявляється і в сучасній державі, що набула олігархічної форми.

Варто зазначити, що монархія в контексті політичного вчення Аристотеля означає не тільки і навіть не стільки владу однієї людини, скільки одного начала, яким є розум і його видові ознаки – морально-етичні та правові чесноти. «Бажано, щоб володарював закон, а не хто-небудь з числа громадян. ...Отже, хто вимагає, щоб володарював закон, вимагає, очевидно, щоб володарювало тільки божество і розум, а хто вимагає, щоб володарювала людина, привносить у це і тваринне начало. Тому що пристрасть є щось тваринне і гнів збиває з істинного шляху правителів, хоча б вони й були найкращими людьми; навпаки, закон – це вільний від безконтрольних порухів розум» [1, с. 481].

Будь-які державні інститути, які створені людиною, можуть ефективно функціонувати за умови, що в них працюють люди, що є суб'єктами розумно-вольової дії. А ними є ті, які не допускають проявів свавільної волі, якою є та, що підпорядковується не виробленим людьми законам, а неконтрольованими проявами стихійної афективної волі. Здатними до такого способу діяльності можна стати не від одного лише знання законів, а від її постійної щоденної

підпорядкованості власних дій їх змісту. Звідси й наша впевненість в тому, що зі всіх спільнот, які мають юридичну освіту і займаються нею професійно, тільки нотаріуси поставлені в такі жорсткі умови. Що, звичайно, не перетворює їх у «рабів» закону. Навпаки, знаючи й відчуваючи недоліки законів, вони не піддаються спокусі якимось чином обійти їх. Ми припускаємо, що надмірна регламентація їх діяльності, критичне ставлення до яких нами вище розкрито, має той сенс, що керівні люди в державних органах сподіваються їх засобами сприяти укріпленню розумно-вольових дій, розраховуючи, що саме ця категорія правників не допустить свавілля. Можливо, що їм відоме застереження Філософа, згідно якого «душа володарює над тілом, а розум над нашими устремліннями – як державний муж» [1, с. 383]. Принаймні, нам би хотілось у це вірити.

Для утвердження в державі і, відповідно, в суспільстві розумної волі важливо використати положення О. Конта, згідно якого вкрай важливо діяти згідно парадигми: **знати, щоб передбачити, й передбачити, щоб уникнути в діях непередбачуваних наслідків.**

Філософія, як відомо, розвиває в людини, як відзначав М. Гайдеггер, продуктивну запитальність, або ж продуктивну допитливість. Тому поставимо до наведеної формули життя такі питання: «Що потрібно знати, що передбачити і чого можна й потрібно уникати, якщо йдеться про суспільство як взаємодію між людьми?». В контексті нашого дослідження відповіді мають бути такими. 1. Потрібно знати смисловий зміст уявлень і очікувань людей щодо призначення правової держави, громадянами якої вони є. 2. Потрібно передбачити певні заходи, які б надавали стихійно сформованим смислам уявлень про неї об'єктивно-наукового, заснованого на історичному досвіді побудови такого типу державності, представленого/явленого в текстах видатних мислителів. Звідси й наші посилання на античних класиків філософії, адже виявлене ними відоме майже 2,5 тисяч років тому, чомусь не реалізується в нашому суспільстві. Натомість цивілізовані держави являють собою втілення ідей Вчителя в суспільно-правову політичну площину. О. Конт з цього приводу відзначив, що «жодна ідея не може бути належним чином зрозуміла без знайомства з її історією» [6, с. 553]. Хоча це було відомо й до нього, але саме він надав філософії позитивного спрямування в тому, що її ідеї мають увійти у світ людської свідомості, ставши практичними, а не лише умоглядними. 3. Поєднавши зміст уявлень, сформованих на основі буденного досвіду, зі змістом, виробленим історією пізнання та історією практичної діяльності, можна сподіватись на уникнення тих явищ суспільного життя, які породжують кризові явища як в житті окремої людини, так і суспільства в цілому.

На наш погляд, вітчизняна система вищої освіти не надає належного значення вченню О. Конта. Між тим відкриті ним закони розвитку стадій людського мислення і постійного підпорядкування змісту людських уявлень спостереженню за їх втіленням об'єктивно характеризують той духовний базис, на якому функціонує держава, суспільство. «Цей закон полягає в тому, що кожна з наших головних концепцій, кожна галузь наших знань послідовно проходить три різних теоретичних стани: стан теологічний або фіктивний; стан метафізичний або абстрактний; стан науковий або позитивний. Іншими словами, людський розум в силу своєї природи в кожному своєму дослідженні послідовно користується трьома методами мислення, характер яких суттєво різняться і навіть прямо протилежний: спочатку методом теологічним, потім метафізичним і, нарешті, позитивним» [6, с. 553].

Досліджуючи феномен нотаріуса й нотаріату, ми розрізняємо три стадії становлення людського буття, які значною мірою відповідають зазначеним методам мислення. Буденний розраховує на те, що інтереси й потреби людини можуть задовольнятися якимось чудесним протиприродним чином. На цьому спекулюють політичні партії, які вустами своїх лідерів промовляють подібні чудеса здійснення мрій про благо як ціль. Граничний формує наукову свідомість, яка відкриває сутності об'єктів буття, включно до буття суспільства, проте самі ці сутності, вони ж закони, не реалізують бажане для людей. Мета-граничний дозволяє не лише увійти у світ сутностей і виявити світло знань, але й надихає на їх практичне позитивне здійснення, оскільки абстраговані сутності, закони діють в самій людині. Це дозволяє створювати так звану другу природу, адже збиральницький період в історії людства давно минув. Звичайно,

що не на шкоду першій. А вона є в тому випадку, коли правові закони, створені людьми для них самих, не узгоджуються не узгоджуються зі справедливістю по відношенню до неї.

Звідси висновок про сутність позитивної філософії: «Любов як принцип, порядок як підвалини і прогрес як ціль – таким є... основний характер кінцевого устрою, який позитивізм починає встановлювати в систему все наше особисте й соціальне існування засобом незмінного поєднання почуття із розсудом і діяльністю» [6, с. 584]. Ми виходимо з того, що саме такий спосіб діяльності властивий нотаріальній спільноті. Адже їх розум, сформований на правових законах, має державний статус, робить їх «державними мужами». Важливо, щоб держава в особі своїх очільників, розуміла це. Як і те, що саме носії розуму, а не лише виконавці його спрямувань, є державниками.

Часто в суспільстві виставляється претензія до теоретиків, суть якої в тому, що їх ідеї носять абстрактний характер, відірвані від потреб народу і т. п. Що не означає, що це справедливі нарікання. Гегель, який, звичайно, не є авторитетом не лише для пересічного люду, але й для освічених, які отримували освіту в добу, коли він подавався, за висловом В. Леніна, як «сволота ідеалістична», а не як геній діалектично-пізнавального понятійного мислення, на це у свій час відповідав таким чином: «Плани і теорії можуть претендувати на реальність тією мірою, якою вони здійсненні, значимість їх не змінюється від того, набули вони свого втілення в реальності, чи ні; що стосується теорії держави, то вона може відображати стан держави і конституції постільки, оскільки вона реальна» [3, с. 76]. Це дає нам підстави для того, що реальна українська держава несе на собі певну міру провини за те, що не досить продуктивно використовує громадянське суспільство, включно зі спільнотою приватного нотаріату, для утвердження правових критеріїв оцінки своїх намірів і здобутків. Адже очевидно, що носії теоретичних знань про державу мають найбільше право бути суб'єктами її практичної побудови.

Наше дорікання не є виключно суб'єктивною думкою. Посилаючись на думки видатних мислителів, ми фактично апелюємо до змісту об'єктивного духу історії, до її об'єктивної логіки, сформованої за тисячоліття. В даному випадку на думку Гегеля, який наголошував на тому, що держава не може спиратись лише на ті структури, які вона сама створила, оскільки це обмежує її можливості. Але вони значно розширяться, якщо вона буде «розраховувати й на вільну прихильність своїх підданих, на їх почуття власної гідності і бажання слугувати опорою держави – на могутній непереборний дух, вигнаний в ієрархічній державі і присутній тільки там, де верховна влада надає все, що тільки можна, в безпосереднє відання своїх підданих» [3, с. 87]. Чому б нинішній державній владі в Україні не використати для її укріплення досвід тих, хто самовіддано її захищав у всі складні періоди її нетривалого існування. Адже лише завдяки силі права були створені демократичні держави республіканського типу, оскільки право сили, на яке опирались монархічно-авторитарні правителі, врешті, прогало.

Верховна влада в державі, яка конституційно проголошена як демократична і правова, а конкретно – її найвищі правлячі особи, мають постійно у своїй свідомості розуміти, що республіка – це справа народу, який і проголошений носієм верховної влади не лише на період обрання влади, але й у повсякденному бутті суспільства. Про це також писав Гегель у праці «Конституція Німеччини», яка в його час також проходила складний шлях від абсолютної монархії до республіки. Звідси його рекомендація надавати більше прав «з'єднаному в суспільство народу», тому що «вважав щасливим той народ, якому держава надає значну свободу діяльності в питаннях загального характеру, що не мають першорядного значення для держави в цілому; саму ж державну владу, яка може знайти підтримку у вільному, позбавленому педантизму духові свого народу, – безмежно могутньою» [3, с. 87].

Педантизм завжди є наслідком домінування звичаїв і традицій, що є незмінними у своїй регламентації поведінки. Держава, власне кажучи, виникла на основі звичаєвого права, що і є однією із причин постійного втручання її владних інституцій у повсякденне життя народу. Філософське бачення її діяльності, навіть у випадку правління просвітленого знаннями правителя чи республіканського колективного органу, досить обмежене у своїх можливостях оновлення обов'язкових регламентних норм діяльності. Це найбільшою мірою негативно впливає

на життя і здоров'я, честь і гідність працюючих в них людей, свідомість яких носить філософсько-правовий характер. Найперше це стосується нотаріусів. Вимоги діючих правових законів, згідно яких потрібно здійснювати визначені державою види їх посвідчення, не дають такого простору для свободи думки, як це має місце для судової гілки влади. Там завжди є змагальний процес, що далеко не завжди об'єктивний і справедливий. Тому ми й обстоюємо право нотаріальної спільноти на більш широке використання державою її творчого потенціалу.

З іншого боку, ми сприймаємо правоту Гегеля, й не лише його, в тому, що стосується очікування якогось швидкого вирішення проблеми підняття рівня правосвідомості суспільства. Справді, «усвідомлення й розуміння необхідності недостатньо, щоб впливати на поведінку людей; усвідомлення й розуміння викликають самі по собі таку недовіру, що обґрунтовані вони можуть бути тільки силою, – тоді їм людина підкоряється» [3, с. 176]. Що не означає необхідності докладати для цього зусиль, але не стільки з боку державної влади, яка, якщо брати вітчизняну історію, звикла століттями діяти примусово, скільки з боку структур громадянського суспільства.

Таку думку підтримують і науковці у сфері нотаріату. В.В. Комаров і В.В. Баранкова відзначають: «Приватно-практикуючий нотаріус володіє унікальним дуалістичним статусом, який обумовлює необхідність віднесення його до посадових осіб незалежно від того, що він не перебуває на державній службі і не включений до штату державного апарату. Ця виключність його правового становища проявляється в тому, що він виконує функції державної влади в порядку здійснення покладених на нього державою спеціальних повноважень» [5, с. 87]. Зі свого боку відзначимо, що нотаріуси виконують такі функції не лише тому, що вони на них покладені, а тому, що до цього їх спонукає наявність, як відзначав Гегель, державницького умонастрою. А він не може не формуватись всією системою освіти, яка стала можливою в історії людства завдяки державній організації суспільного життя. Цивілізовані держави розуміють її як своєрідну форму самоврядування, а не як виключно владно-примусову інституцію. Тому, як відмічають ці автори, в багатьох із них «традиційно діє вільний нотаріат» [там само]. Україна, прагнучи до цивілізованого світу, також має виходити із таких самоврядних традицій, які йдуть від активних суб'єктів.

Нотаріус, володіючи духовним потенціалом, сформованим на основі долучення власної свідомості до інтелектуальних надбань людства, має всі підстави бути суб'єктом, рівним і тотожним морально-духовному потенціалу народу в цілому в його очікуваннях справедливого суспільно-державного устрою. «Отже, – відзначає Гегель, – тільки інтелігенція здатна, будучи абсолютною одиничністю, бути абсолютною всезагальністю; будучи абсолютним запереченням і суб'єктивністю, бути абсолютним утвердженням і об'єктивністю, будучи абсолютною диференціацією і безкінечністю, стати абсолютною індиференцією й цілісністю – actu в розкритті всіх протилежностей і potentia в абсолютному їх знищенню і єдності, бути найвищою тотожністю реальності й ідеальності» [3, с. 249].

Звичайно, що такий рівень усвідомлення й розуміння не може бути властивим буденній свідомості. Але всі люди починають із її уявлень, смислів і очікувань, тому завжди можна знайти способи порозуміння на їх основі. Для цього потрібно, щоб держава дала простір свободи для діяльності нотаріальної спільноти, яка, маючи щоденне спілкування із людьми, які вирішують свої матеріальні інтереси й потреби, розуміє, що законодавство найбільшою мірою не повинно чинити опір народній активності в цій економічній сфері. Саме так можна тлумачити взаємодію тих категорій, які в дуже складній метафізичній інтерпретації відображають соціальну фізику, як визначав взаємодію між людьми О. Конт, та соціальну медицину як вчення про щастя П. Сорокін. Ще раз акцентуємо на тому, що політико-партійні спільноти не здатні реалізувати зазначені протилежності абсолютної одиничності й абсолютної всезагальності, оскільки за своєю суттю вони об'єктивно відображають часткові інтереси.

Якщо порівняти зміст статей Закону «Нотаріат в Україні», які визначають зміст державного регулювання нотаріальної діяльності і прав нотаріуса, то можна побачити майже повне домінування держави. Що не може не свідчити про фактичну недовіру до його діяльності. З боку

держави – повний контроль за діяльністю і перевірки [4, Ст. 2]. З боку нотаріуса – фактично жодних прав відносно державних органів [4, Ст. 4], але великий перелік зобов'язань з боку держави [4, Ст. 5]. Відсутнє таке важливе право, як безпосереднє звернення нотаріуса до державних органів, що можливо лише опосередковано через Нотаріальну палату, яка може «представляти інтереси нотаріальних палат та нотаріусів у державних та інших установах» [4, Ст. 16].

Слід зазначити, що інтереси нотаріусів чи не в першу чергу полягають в тому, щоб їх знання, досвід спілкування з клієнтами, викладацька і наукова діяльність не зводились лише до можливості брати «участь у проведенні експертиз законопроектів з питань, пов'язаних з нотаріальною діяльністю» [4, Ст.16]. До них слід підходити також і як до фахівців із проблем державного будівництва загалом, оскільки їх професійна діяльність пов'язана, хоча й опосередковано, з існуючим законодавством не лише у сфері нотаріальної діяльності.

Орієнтація держави у своїй політико-правовій діяльності на громадську думку не може бути виключною підставою для повного підпорядкування законодавства її потребам. Ми повністю погоджуємось із думкою Е. Фромма про те, що «думки, висловлювані людьми при опитуваннях і на виборах, відображають найнижчий, а не найвищий рівень суджень» [8, с.190]. Звичайно, що з цим не погодяться народні депутати, які фактично є партійними, а не народними висуванцями. Звідси зрозуміла властива їм популістська риторика, в основі якої бажання сподобатись виборцям, а не вирішити ті проблеми, які заважають суспільству досягти успіху, який би задовольняв їх без того, щоб чути накази від буденної свідомості. Пропоновані ним засоби гуманізації суспільного життя, серед яких головний, на нашу думку, полягає у відмові від його бюрократичної регламентації та надання суб'єктності невеличким об'єднанням споріднених духовно людей. В нашому дослідженні йдеться про нотаріальну спільноту, об'єднану не лише професійно, але й солідарно. В таких асоціаціях кожна окрема особистість не втрачає свої особливості, а, навпаки, розвиває їх через спілкування з однорідним і в той же час дещо специфічним. В такому спілкуванні відсутнє бажання стати вище інших, перемогти в дискусії софістичними засобами. Єдине бажання – знайти оптимальне рішення не більшістю «голосів», а загальним консенсусом і взаємною толерантністю. Якщо з цим погодиться законодавчий орган держави, вона набуде статусу соціальної, а суспільство позбудеться популізму і стане на шлях стабільного розвитку.

Висновки.

1. Людина визначається як цілепокладальна істота. Кожна нова країна, кожен народ, ставши на шлях розбудови власної держави, має покласти перед своєю свідомістю той шлях, який пройшли розвинені країни сталої демократії і який всебічно висвітлений у працях видатних мислителів, неодмінно досягне поставлених цілей.

2. Нотаріальна спільнота, щоденно працюючи на закріплення у всіх юридичних і фізичних осіб, реалізує визначну місію наповнення суспільної свідомості змістом правосвідомості.

Напрямки подальших досліджень визначені змістом висновків. Слід постійно досліджувати не те, як би громадяни вирішили проблему утворення власної держави, а рівень позитивного мислення, за якого знання потрібні не для ерудиції, а для їх втілення в повсякденний розумно-вольовий спосіб життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. 1976. Метафизика. Сочинения: В 4-х т. Москва. «Мысль», Т. 3. С. 50-367.
2. Аристотель. 1696. Антология мировой философии. В 4-х. Москва. «Мысль», Т. 1. С.407-475.
3. Гегель. 1978. Политические произведения. Москва. Наука. С. 440.
4. Закон України «Про нотаріат». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
5. Комаров В. В. Нотаріат в Україні: підручник / В. В. Комаров, В. В. Баранкова. Х. : Право, 2011. 384 с.
6. Конт О. 1971. Антология мировой философии. В 4-х. Москва. «Мысль», Т. 3. С. 548-586.
7. Платон. 1969. Антология мировой философии. В 4-х. Москва. «Мысль», Т. 1. С.3 70-407.
8. Фромм Э. 1990. Иметь или быть? Москва. Прогресс. 336 с.

REFERENCES

1. Aristotle. (1976). Aristotel'. Sochineniya: v 4 tt. [Essays in 4 volumes]. Moscow. «Misl». 4 v. P. 50-367 [in Russian].
2. Arystotel. (1969). Antolohyia myrovoi fylosofyy. v. 4 tt. [The Anthology of world philosophy]. Moscow. «Misl». t.1. pp. 407-475. [in Russian].
3. Hehel. (1978). Antolohyia myrovoi fylosofyy. v. 4 tt. [The Anthology of world philosophy]. Moscow. «Science» P. 440 [in Russian].
4. Law of Ukraine "On Notary" (Zakon Ukrayini "Pro notariat"). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> [In Ukrainian]
5. Komarov V.V. (2011) Notary in Ukraine: textbook [Notariat v Ukrayini pidruchnik]. Kharkiv: Pravo. С 384. [In Ukrainian]
6. Kont. (1971) Antolohyia myrovoi fylosofyy. v. 4 tt. [The Anthology of world philosophy]. Moskva, «Misl», t.3. pp. pp.548-586. [in Russian].
7. Fromm. (1990). To have or to be ? [Imet ili bit?]. Moskva, «Progres», pp.336. [in Russian].

Manoylo Nataliia Hryhorivna

Candidate of Philosophical Sciences,

Doctoral Student

National Pedagogical Dragomanov University

9, Pyrohova, str., Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-6369-7437

NOTARY AS A STRUCTURAL PHENOMENON OF THE STATE ADMINISTRATION SYSTEM, WORLD VIEW AND PHILOSOPHICAL DISCOURSE

The article considers the notary as an important specific body that performs an important function in the practice of state administration, aimed at establishing democratic and legal relations between various subjects of the life of society. The state is the highest form of political organization of society, but the forms of government in it do not always meet people's expectations regarding management methods. For this, certain bodies are needed, which would contribute to the establishment of legal norms in their fair, as far as possible, its functioning. Over a thousand-year period of the existence of the Ukrainian people in the conditions of states alien to their mental characteristics has given rise to a negative attitude towards the state, which significantly inhibits the development and functioning of the institutions necessary for this. Knowing and using the experience of state building, which is quite extensive and comprehensively presented in the philosophical teachings of prominent thinkers, will help to counter such negative attitudes. The article presents the thoughts of Plato, Aristotle, and Hegel regarding the essence of the state, forms of government, methods and methods of forming citizens' understanding of the necessity of the existence of the state and their own role in strengthening governance institutions. As such, the proposals of O. Comte, expressed by him in the well-known paradigm "to know in order to predict, to predict in order to avoid", the content of which is disclosed in sufficient detail and can be used including by notary authorities, since the professional level of notaries allows them to be one of main auxiliary legal structures of society. Notaries, having daily communication with legal entities, have knowledge about the level of their legal awareness, therefore they are able to help state bodies in adopting such laws that would allow avoiding any misunderstandings and negative manifestations regarding the state.

Key words: State, notary, notary, management, management system, law, legal awareness.